

Tieslietu ministrija

Projekts Nr.JUST/2010/KPEN/AG/1546 "Atjaunojošā taisnīguma aktuālas problēmas, risināšanas perspektīvas Eiropas Savienībā"

**Apmācību kurss "Cilvēktirdzniecības atpazīšana,
izmeklēšana, novēršana kā efektīvs ierocis noziedzīgā
fenomena izskaušanai"**

Rīga, 2013. gada 26.-27. septembris

**Nacionālais konsultēšanas
mehānisms un cilvēku tirdzniecībā
cietušo bērnu identificēšana**

**Rīss Hedens (*Rhys Hadden*)
(Advokāts, Apvienotā Karaliste)**

Cilvēku tirdzniecības definīcija

- *'Kontrabanda' pret 'cilvēku tirdzniecību'*
  - Kontrabanda = persona samaksā citam cilvēkam, lai tas nelikumīgi palīdzētu šai personai iekļūt valstī
  - Cilvēku tirdzniecība = cilvēku piespiež vai apkrāpj persona, kas organizē šī cilvēka pārvietošanu. Pēc transportēšanas upuris tiek piespiedu kārtā izmantots
- *Palermo protokols* (2000. g.) identificē cilvēku tirdzniecību kā procesu, ko veido trīs galvenie elementi:
  1. Pārvietošanās (ieskaitot pārvietošanos vienas valsts robežās);
  2. Kontrole, izmantojot kaitējumu/draudus vai krāpšanu, lai iegūtu piekrišanu
  3. Izmantošanas nolūkā
- *Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību* (Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencija) 4. pants

Bērnu tirdzniecība

- Bērns = nav sasniedzis 18 gadu vecumu
- Palermo protokolā un Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencijā attiecībā uz bērniem ir īpaši nosacījumi, ko veido tikai divi elementi: (i) pārvietošanās un (iii) izmantošana.
- Nav jāpierāda, ka bērns maldināts vai piespiests iesaistīties cilvēku tirdzniecības nodarījumā.
- Bērns nevar izteikt piekrišanu savai tirdzniecībai un nevar piekrist izmantošanai: jebkurš bērns, kas pārvietots vai savervēts izmantošanas nolūkos ir cilvēku tirdzniecības upuris.

Cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu ar likumu noteiktā aizsardzība

- Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencija un Direktīva 2011/36/ES ("Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva") paredz īpašu aizsardzību un atbalstu bērnu tirdzniecībā cietušajiem. Piemēram:
  - Darīt visu iespējamo, lai atrastu bērna ģimeni (Konvencijas 10. panta 4. punkta c) apakšpunkts)
  - Nav jāatgriež valstī, ja tas nav bērna labākajās interesēs (Konvencijas 16. panta 7. punkts)
  - Īpaša palīdzība un atbalsts bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, fiziskās un psiholoģiski sociālās atveseļošanās laikā (Direktīvas 14. panta 1. punkts)
  - Piekļuve izglītībai saskaņā ar valsts likumiem (Direktīvas 14. panta 1. punkts)
  - Aizbildņa vai pārstāvja iecelšana (Direktīvas 14. panta 2. punkts)
  - Sniegt piemērotu palīdzību un atbalstu bērna ģimenei, ja tā atrodas kādas dalībvalsts teritorijā (Direktīvas 14. panta 3. punkts)
  - Cietušo bērnu aizsardzība kriminālizmeklēšanā un kriminālprocesā (Direktīvas 15. pants)
- Papildinošie tiesību akti:
  - Eiropas Cilvēktiesību konvencija (1953.)
  - ANO Bērnu tiesību konvencija (1999.)
  - Starptautiskās Darba organizācijas konvencija 182 (1999.)
  - Valstu likumdošanas normas

Pieņēmums par vecumu

- Gadījumos, kad upura vecums nav skaidri nosakāms (neatkarīgi no imigrācijas statusa), jāveic īpaši pasākumi, ja pastāv pamatots uzskats domāt, ka upuris ir bērns (gaidot vecuma apstiprinājumu).
- Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencijas 10. panta 3. punkts:

"...Kad upura vecums nav skaidrs un ir pamats domāt, ka upuris ir bērns, jāpieņem, ka upuris ir bērns, un jāveic īpaši aizsardzības pasākumi, gaidot upura vecuma apstiprinājumu..."

Cietušā bērna tiesības tikt uzklausītam

- ANO Bērnu tiesību konvencijas 12. punktā noteikts:
  - “1. Dalībvalstis nodrošina bērnam, kas spējīgs formulēt savus uzskatus, tiesības brīvi paust šos uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, pie tam bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.*
  - 2. Šai nolūkā bērnam tiek arī dota iespēja tikt uzklausītam jebkādas ar bērnu saistītas iztiesāšanas vai administratīvās izmeklēšanas gaitā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīga orgāna starpniecību nacionālās likumdošanas procesuālajās normās paredzētajā kārtībā.*
- Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas 14. panta 2. punkts paredz aizbildņa vai personīgā pārstāvja iecelšanu.

Bērnu tirdzniecības pierādījumi

- Apgrūtināta datu vākšana
- Eiropā
  - vairāk nekā 23 600 cilvēki identificēti vai pieņemti kā cilvēku tirdzniecības upuri laika posmā no 2008. līdz 2010. gadam (*Cilvēku tirdzniecība Eiropā*, Eurostat, 2013. gada aprīlis)
    - 68% sievietes, 17% vīrieši, 12% meitenes un 3% zēni
    - 62% pārdoti seksuālas izmantošanas nolūkos
    - 25% piespiedu darbam
    - 61% no ES dalībvalstīm; lielākā daļa no Rumānijas vai Bulgārijas
    - No citām pasaules daļām, lielākoties no Ķīnas vai Nigērijas
- Apvienotajā Karalistē
  - 549 potenciālie upuri-bērni 2012. gadā (UKHTC)
  - 28% seksuālas izmantošanas nolūkos
  - 24% noziedzīgas izmantošanas nolūkos
  - Visplašāk pārstāvētās izcelsmes valstis: Vjetnama (19%), Nigērija (14%), Slovākija (9%), Rumānija (7%), Apvienotā Karaliste (7%)

Nacionālais konsultēšanas mehānisms (NKM)

- Definīcija: *"Sadarbības ietvars, ar kura palīdzību iesaistītās puses pilda savus pienākumus pasargāt cilvēku tirdzniecības upuru cilvēktiesības, saskaņojot savus pūliņus stratēģiskā sadarbībā ar pilsonisko sabiedrību."* (OSCE, 2004.)
- Procesa laikā par prioritāti tiek uzskatīta bērna labklājība un labākās intereses.
- Pienākums pasargāt bērnu neatkarīgi no imigrācijas statusa.

Nosūtījums uz kompetento iestādi

- Formāls nosūtījums uz NKM pēc 'Pirmā ziņotāja' ziņojuma
  - Apvienotajā Karalistē iecelti 'pirmie ziņotāji'
  - Izmantota speciālistu nosūtījuma forma
- Cilvēku tirdzniecības norāžu saraksts
  - UNODC – Cilvēku tirdzniecības norādes
  - Cilvēku tirdzniecības upuru nosūtījuma un novērtējuma formas (AK)
  - Londonas Bērnu aizsardzības padomes rīki un ieteikumi cilvēku tirdzniecības lietās (2011. gada marts)
- Jārīkojas nekavējoties
- Drošības jautājumi jārisina sociālajiem dienestiem

Lēmums par pieņemamu pamatojumu

- Kompetentā iestāde izskata iesniegto informāciju un veic "pieņemama pamatojuma" pārbaudi (t.i. "Man ir aizdomas, bet nevaru pierādīt," ka persona ir cilvēku tirdzniecības upuris)
- Informācijas nodrošināšanai var būt nepieciešama sociālo dienestu palīdzība
- Ja pieņemts pozitīvs lēmums, iespējamajam upurim piešķirts minimālais 30 dienu atgūšanās un nogaidīšanas periods (Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencijas 13. pants) Šo periodu var pagarināt.

Gala pamatojuma lēmums

- Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencijā nav minēts pierādījuma standarts.
  - AK piemēro iespējamību līdzsvaru
- Pat ja pieņemama pamatojuma vai gala pamatojuma lēmums ir negatīvs, bērns vienalga, iespējams, jāpasargā, it īpaši ja bērns ir viens.
- Sociālajiem darbiniekiem jāturpina izvērtēt bērna aprūpes vajadzības, vienlaicīgi pildot ar likumu noteiktos sociālās aprūpes pienākumus.
- Jebkurā bērna sociālās aprūpes posmā var apsvērt iespēju pieprasīt palīdzību reintegrācijas jomā, kas pieejama brīvprātīgas atgriešanās programmās.

Šķēršļi cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu identificēšanai

- Šķēršļi un grūtības upuru identificēšanā (*Kārtības nodrošināšanas rokasgrāmata*, OSCE, 2011. gada jūnijs)
  - Cilvēku tirgotāju sagatavošana
  - Iestādes nelabvēlīgā pieredze izcelsmes valstī
  - Ar tiesībām saistītas informācijas trūkums
  - Valodas barjera
  - Turpināta saziņa tirgotāja un upura starpā
  - Vardarbība un tās draudi
  - Psiholoģisks spiediens un manipulācijas
  - Kauns kā kontroles mehānisms
  - Traumas ietekme uz upura ziņojumu
- Noziedzīgās izmantošanas situācijas
  - Maz ticams, ka upuris atzīsies tiesībsargājošajām iestādēm

Cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu atgriešana izcelsmes valstī

- Pastāv risks, ka bērns pēc deportēšanas tiks atkārtoti izvests.
- Svarīgi vākt informāciju par bērna ģimeni, sabiedrību un vispārējo stāvokli izcelsmes valstī.
- Ja bērns nav tiesīgs saņemt patvērumu vai humāno aizsardzību un pastāv pieņemami uzņemšanas apstākļi, bērnam parasti ir jāatgriežas.

Noderīgi dokumenti

- *Cilvēku tirdzniecība: Potenciālo un iespējamo upuru identificēšana, policijas darbība sabiedrībā (OSCE, 2011. gada jūnijs)*
- UNODC – Cilvēku tirdzniecības norādes
- Apvienotās Karalistes valdība
  - *Cilvēku tirdzniecības upuru nosūtījuma un novērtējuma formas (2010. gada augusts)*
  - *Cilvēku tirdzniecības iespējamo upuru-bērnu aizsardzība (2011. gada oktobris)*
- *Londonas Bērnu aizsardzības padomes rīki un ieteikumi cilvēku tirdzniecības lietās (2011. gada marts)*